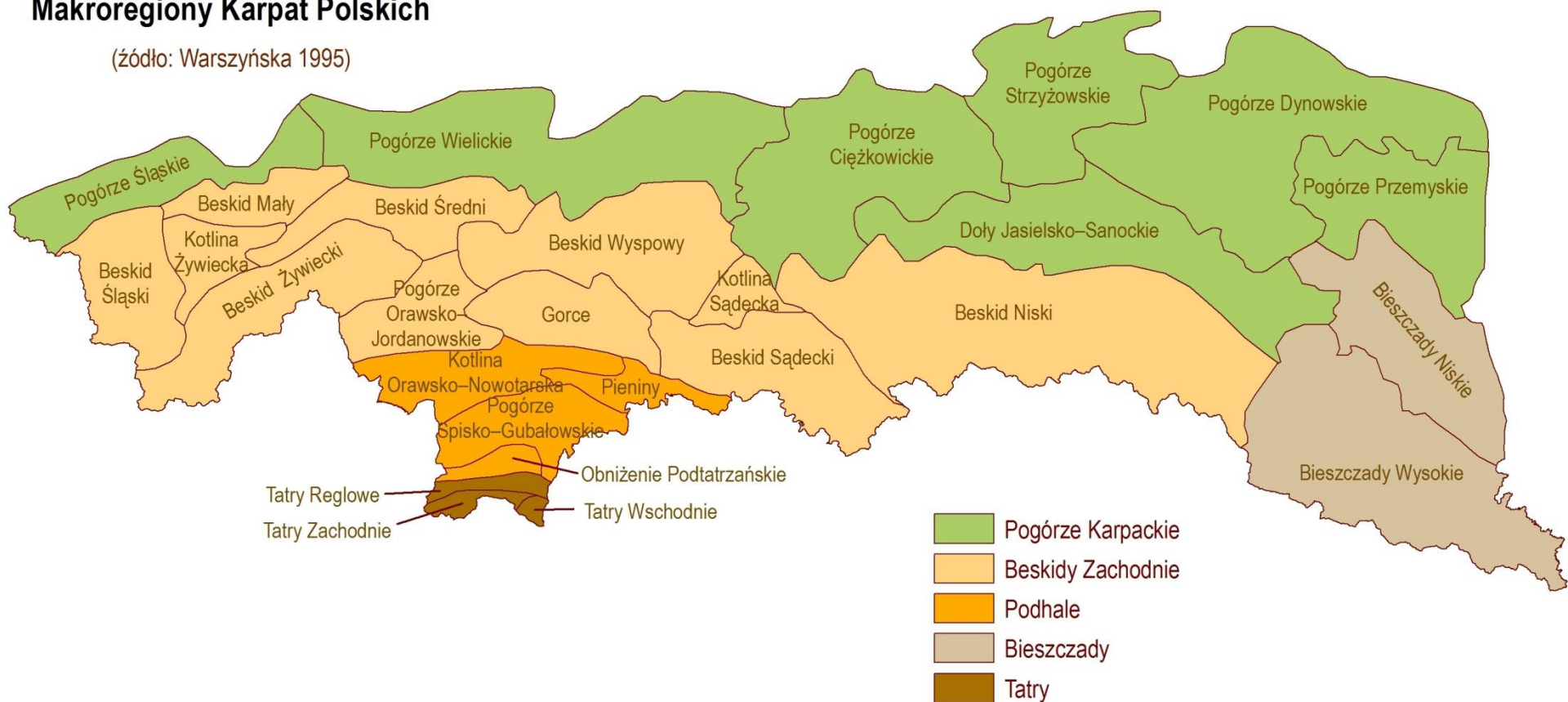

Bieszczady

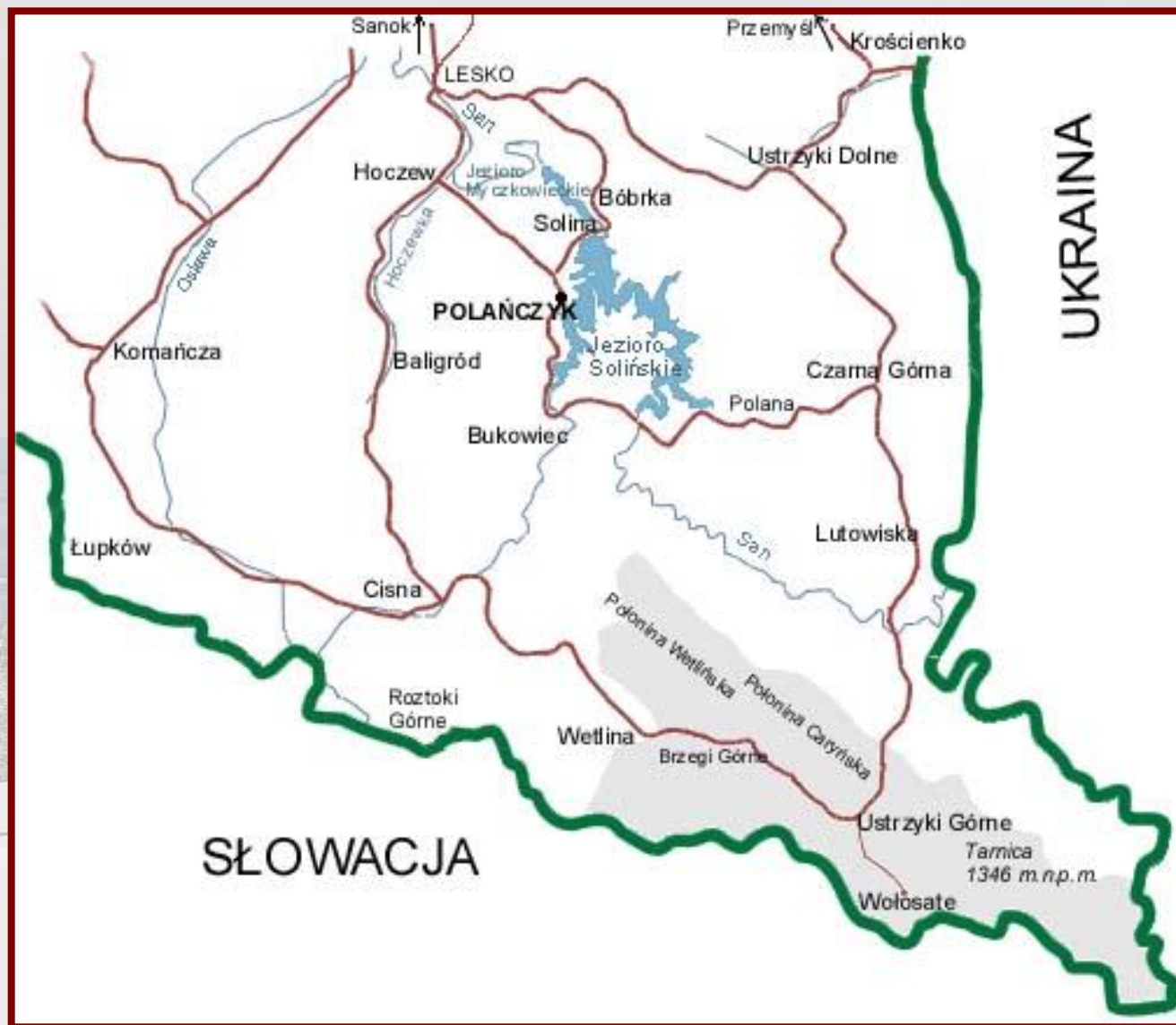

Makroregiony Karpat Polskich

(źródło: Warszńska 1995)

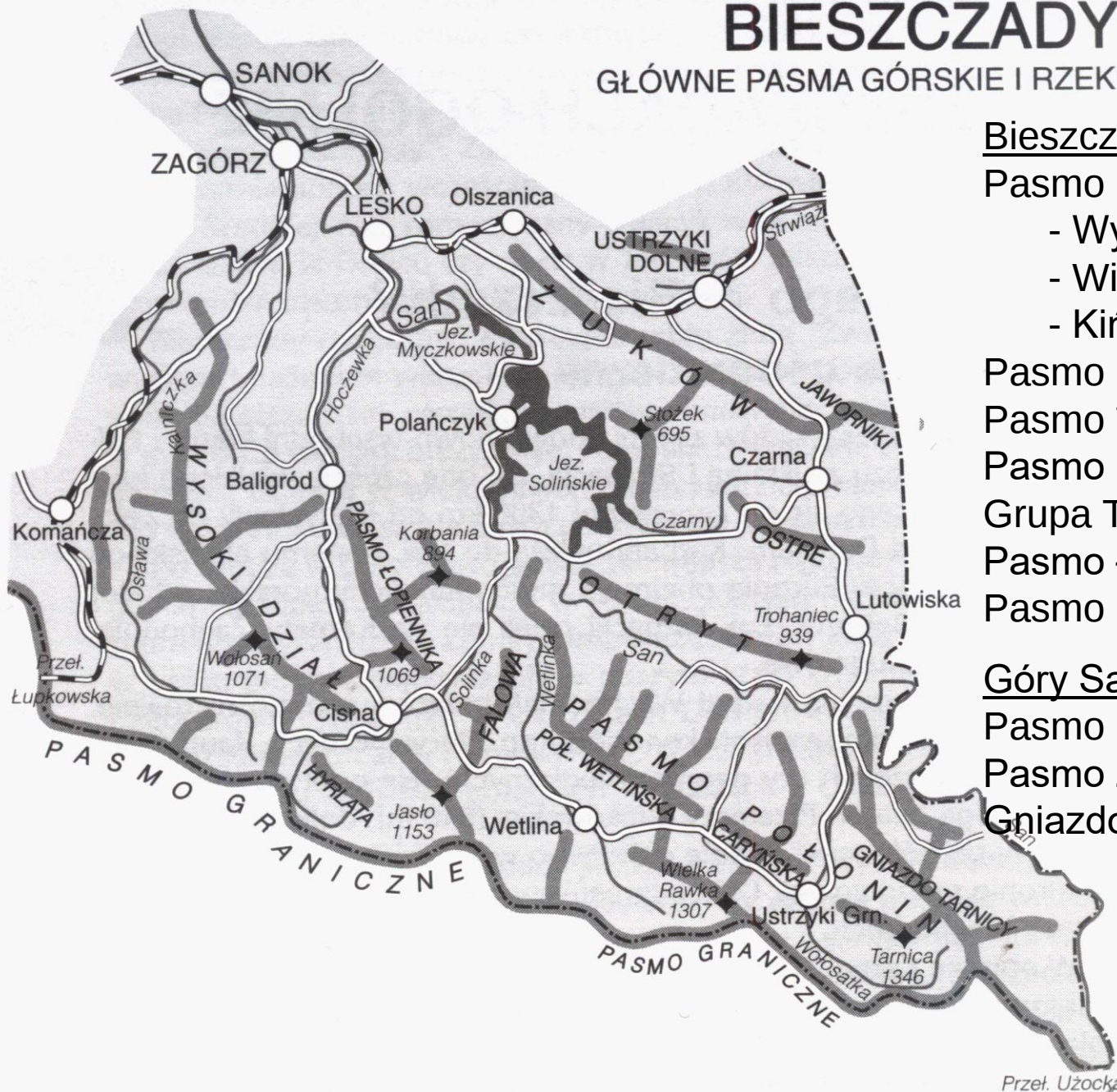

BIESZCZADY

GŁÓWNE PASMA GÓRSKIE I RZEKI

Bieszczady Zachodnie

Pasma graniczne

- Wysoki Groń
- Wielka Rawka
- Kińczyk Bukowski

Pasma Hyrlatej

Pasma Wołosani i Chryszczatej

Pasma połonin

Grupa Tarnicy

Pasma Łopiennika i Durnej

Pasma Otrytu

Góry Sanocko-Turczańskie

Pasma Ostrego

Pasma Żukowa

Gniazdo Jaworników

Bieszczady (522.12 i 522.13; słow. i czes. *Bukovské vrchy*, ukr. Верховінський Вододільний хребет, węg. *Keleti Beszkidek*, ros. Бещады, serb. Бјешчади) – zachodnia część Beskidów Wschodnich, między Przełęczą Łupkowską (640 m n.p.m.) a Przełęczą Wyszowską (933 m n.p.m.). Najwyższy szczyt Bieszczadów to Pikuj (1405 m n.p.m., na Ukrainie) zaś na terytorium Polski – Tarnica (1346 m n.p.m.). Dzielą się na:

- Bieszczady Zachodnie (na terenie Polski, Słowacji i Ukrainy)
- Bieszczady Wschodnie (na terenie Ukrainy)

Nazwy Bieszczady używa się zwykle w Polsce jako synonimu polskich Bieszczadów (które są jedynie częścią Bieszczadów Zachodnich). 'Bieszczad' i 'Beskid' były od wieków określeniem gór oddzielających Polskę i Ruś od Węgier. Etymologia wyrazów 'Bieszczad' i 'Beskid' jest niejasna, czasem wywodzi się te słowa od trackiego ludu Bessów, których obecność na północ od Karpat odnotował Ptolemeusz. Karol Dobrowolski w 1938 objaśnił toponimie 'Beskidu' i 'Bieszczadu' na tle nazewnictwa bałkańskiego łącząc ją z albańską nazwą terenową *bjeska*, *bjeske* oznaczającą halę górską, łąkę lub pastwisko. Za etymologią germańską Jan Michał Rozwadowski w 1914 wywiódł wyraz 'Bieszczad' z gwar środkowo-dolno-niemieckich od *beshtë*, *beskēt* – geograficzny "przedział lub rozdział wód".

Bieszczady należą do Beskidów Wschodnich, które są częścią Zewnętrznych Karpat Wschodnich. Mimo iż szczytowe partie zajmują połoniny, to Bieszczady zaliczane są do pasma Beskidów Lesistych, a nie Połonińskich.

Fauna i flora Bieszczadów

W Bieszczadach występują rośliny i zwierzęta niespotykane w innych częściach naszego kraju, zwłaszcza takie, które lubią ciepło, np. największy europejski wąż Eskulapa. Dobrze zachowane pierwotne lasy bukowe stanowią prawdziwy raj dla zwierząt. Żyją w nich m.in. niedźwiedzie, wilki, rysie i żbiki.

Patrz niżej Bieszczadzki Park Narodowy

Klimat

Klimat Bieszczadów jest umiarkowany ciepły przejściowy (nie jest on wysokogórski jak np. w Sudetach) z dominacją cech klimatu kontynentalnego. Lata są tu ciepłe – temperatury śr. ok. 15°C , w wyższych partiach chłodniej. Zimy są mroźne: temperatury średnie od -5°C w dolinach do poniżej -10°C powyżej granicy 1300 m n.p.m. Zdarzają się spadki temperatury do minus 40°C .

Osadnictwo w Bieszczadach

Pierwsze ślady osadnictwa w Bieszczadach pochodzą z epoki neolitu (2500-1700 l.p.n.e.) i związane są z wpływami kulturowymi z Kotliny Panońskiej. Z epoki brązu (1700-700 l. p.n.e) pochodzą znalezione w okolicach Leska, Stefkowej i Olszanicy różne przedmioty np. groty strzał i bransolety nawiązujące do tradycji kulturowych ludności zamieszkującej wówczas południowe stoki Karpat (kultura Otomani). Kulturę łużycką reprezentują np. stanowiska archeologiczne w Rajskim oraz pojedyncze zabytki odnajdywane w miejscowościach w dolinie Sanu. Osadnictwo celtyckie rozwinęło się głównie w dorzeczu środkowego Sanu (Kultura puchowska). Początek osadnictwa we wczesnym średniowieczu widoczny jest w materiale archeologicznym z miejscowości Manasterzec, Hoczew, Myczkowce i Zwierzyń. Zasadnicza ekspansja osadnicza przypada na schyłek panowania króla Kazimierza Wielkiego oraz królowej Jadwigi. W roku 1361 król nadał rozległe dobra rycerskiemu klanowi rycerzy przybyłych z Węgier – Piotrowi i Pawłowi Balom, którzy założyli kilkadziesiąt miejscowości wzdłuż żyznej doliny Hoczewki. W środkowym dorzeczu Sanu ziemię bieszczadzką kolonizowali śląscy Kmitowie i morawscy Herburtowie. W XIV wieku pojawiają się w Bieszczadach wołoscy koczownicy. W XVII i XVIII wieku Bieszczady przeżywają stopniowy upadek gospodarczy. W górskim trudno dostępnym terenie znajdują schronienie ludzie wyjęci spod prawa tzw. "beskidnicy" tołhaje (od węg. tolvaj) trudniący się napadami na dwory, kupców i wsie. Zbójnicy ci znajdowali protekcję wśród szlachty węgierskiej m.in. Drugethów, Aspermontów, Nagytuczich, Peteylich, Rakoczich, Wesselenych i Rekelych mających swoje dobra w Użgorodzie, Munkaczu, Trenczynie i Chyrowie. W zamian za opiekę zbójnicy ci oddawali swoim protektorom część łupów. Na okres zaboru austriackiego przypada dalszy gospodarczy upadek Bieszczadów. Dopiero w II poł. XIX wieku powstają pierwsze na świecie kopalnie ropy naftowej, budowane są również linie kolejowe łączące Węgry z Galicją.

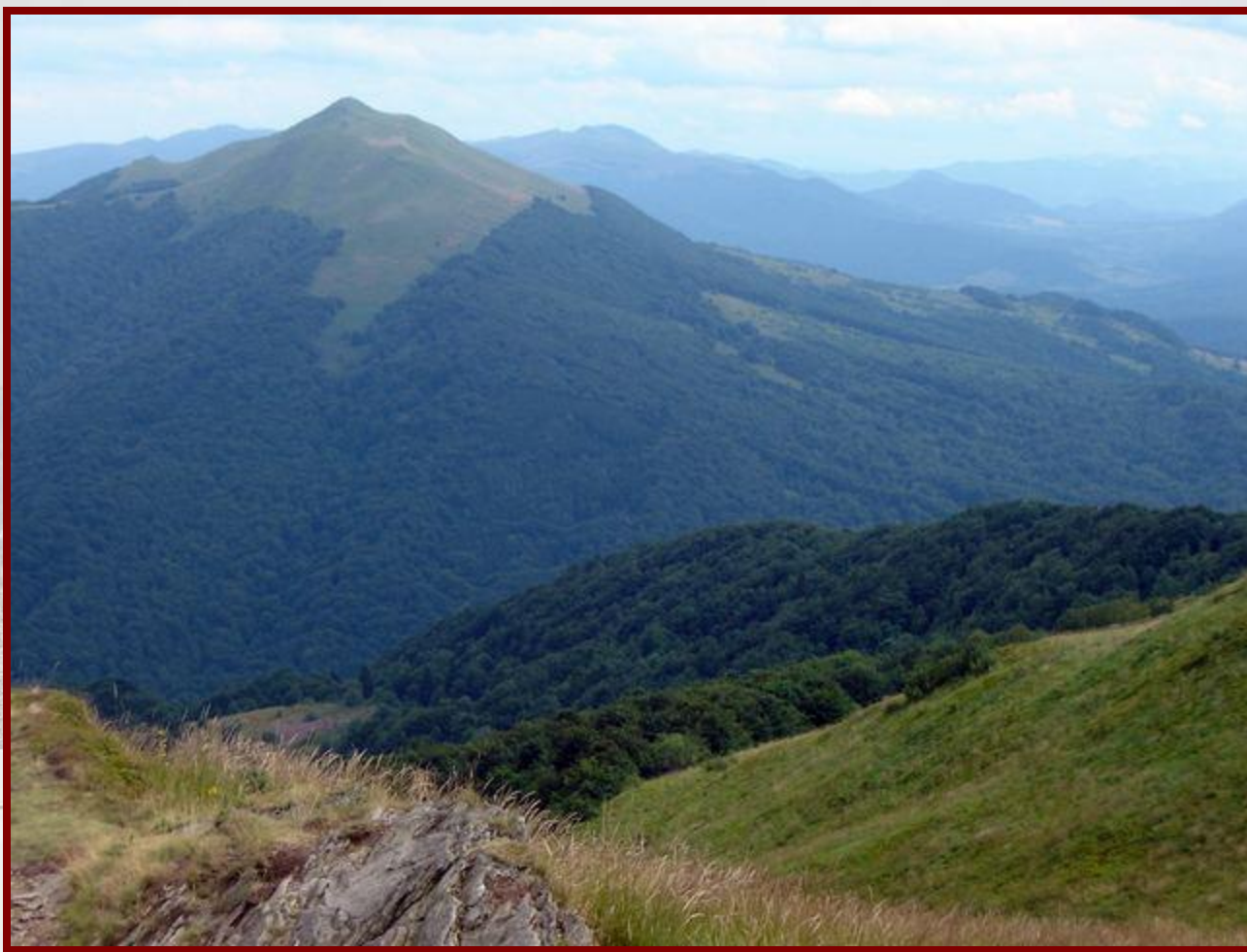
Osadnictwo w Bieszczadach (c.d.)

W czasie II wojny światowej polskie Bieszczady były areną walk między wojskami niemieckimi, oddziałami słowackimi, Armią Czerwoną oraz UPA a polskim podziemiem niepodległościowym (AK – NSZ), a po wojnie pomiędzy UPA a Wojskami Ochrony Pogranicza, funkcjonariuszami Urzędu Bezpieczeństwa i innymi organami władzy państwowej polskimi i radzieckimi.

Działy tu m.in. oddziały partyzanckie Adama Winogrodzkiego, Józefa Pawłusiewicza, Mikołaja Kunickiego i Antoniego Żubryda. Od wiosny 1943 roku nasiliły się pierwsze walki polskiego podziemia (AK oraz partyzantki polsko-radzieckiej) ze zbrojnym ramieniem Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów – UPA, która dopuszczała się wówczas mordów na ludności cywilnej, grabienia i palania wsi, porywania mieszkańców.

W okresie do roku 1947 w konsekwencji powojennych repatriacji, wysiedleń oraz akcji Wisła Bieszczady opuściło ponad 50 tys. dawnych mieszkańców tych ziem tj. Łemków, Bojków, Niemców i Rusinów karpackich. Migracje ludności zapoczątkowane po wojnie zakończyły się dopiero na przełomie lat 50. i 60. ubiegłego wieku. Obecni mieszkańcy Bieszczadów są w większości potomkami osadników z Pogórza Strzyżowskiego, Sokalszczyzny, Pogórza Dynowskiego, Pogórza Bukowskiego oraz Beskidu Sądeckiego i Cieszyńskiego.

Połonina Caryńska

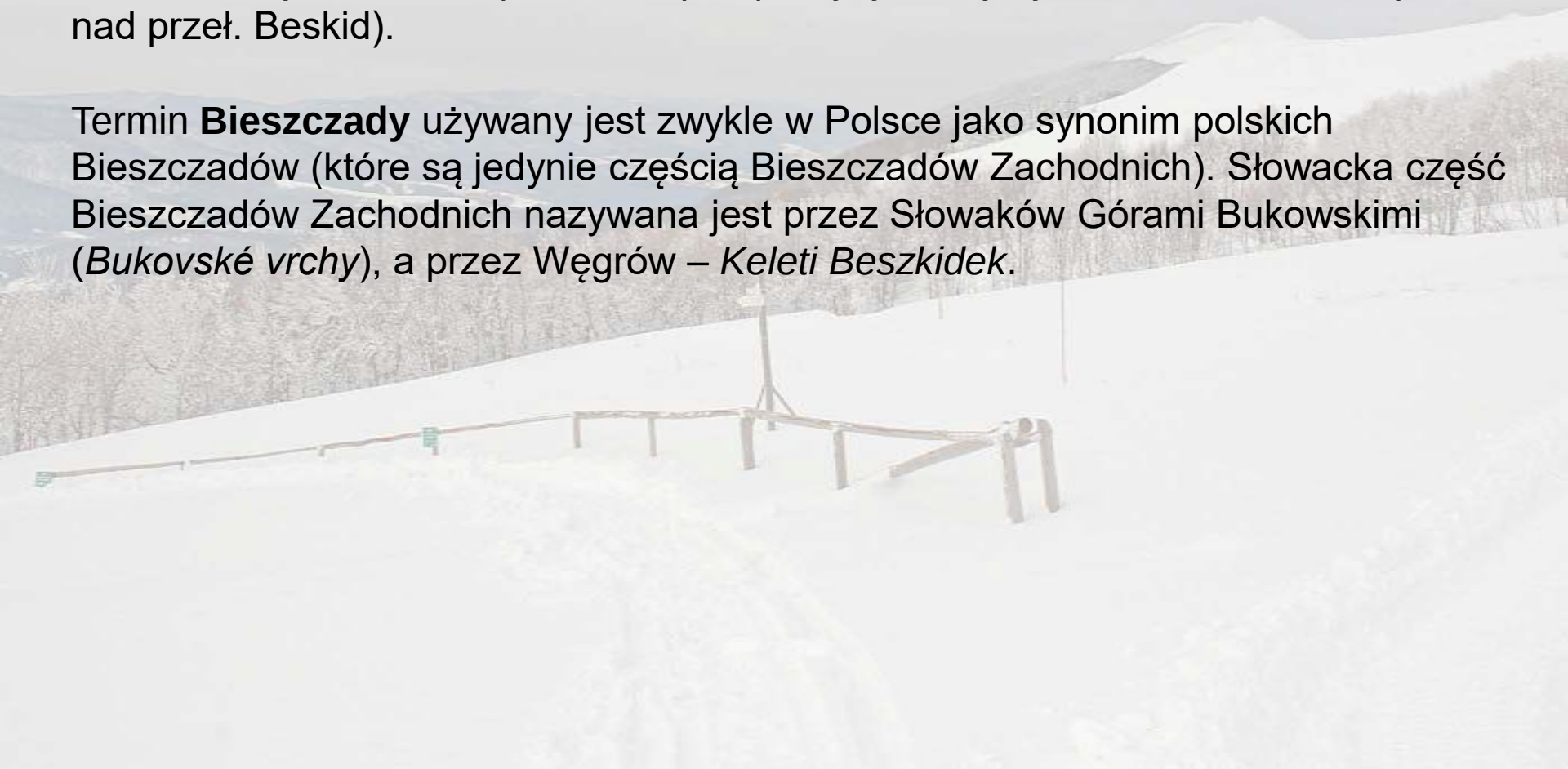
Widok z Połoniny Caryńskiej w kierunku Ustrzyk Górnych i Tarnicy

Mgła nad Jeziorem Solińskim

Bieszczady Zachodnie (522.12) – rozciągają się od Przełęczy Użockiej (853 m n.p.m.) na wschodzie po Przełęcz Łupkowską (640 m n.p.m.) na zachodzie. Obszar ten w większości leży na terenie Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie". Charakterystyczny krajobraz Bieszczadów to równoległe, długie, ciągnące się z północnego zachodu na południowy wschód pasma górskie, których wysokość wzrasta z zachodu na wschód. Najwyższym szczytem Bieszczadów Zachodnich jest Tarnica (1346 m n.p.m.), najwybitniejszym – Wielka Rawka (523 m nad przeł. Beskid).

Termin **Bieszczady** używany jest zwykle w Polsce jako synonim polskich Bieszczadów (które są jedynie częścią Bieszczadów Zachodnich). Słowacka część Bieszczadów Zachodnich nazywana jest przez Słowaków Górami Bukowskimi (*Bukovské vrchy*), a przez Węgrów – *Keleti Beszkidek*.

Położenie

Na zachodzie Bieszczady Zachodnie graniczą z Beskidem Niskim, na północy z Górami Sanocko-Turczańskimi, na wschodzie z Bieszczadami Wschodnimi, na południu zaś z Wyhorlatem.

Zachodnią granicę granicę wyznaczają doliny Oślawy i Oślawicy, Przełęcz Łupkowska i dolina Laborca, wschodnią – San, Przełęcz Użocka i dolina rzeki Uż. Natomiast granica północna bywa na terenie Polski przeprowadzana rozmaicie. Geofizyczna poprowadzona jest północnymi stokami Otrytu, Korbani i Chryszczatej, chociaż czasami Otryt wliczany jest do Gór Sanocko Turczańskich. Geomorfologicznie wyróżnia się Bieszczady Południowe (lub Wysokie) na południe od Sanu i Bieszczady Środkowe (lub Niskie) między Sanem a linią kolejową Zagórz-Ustrzyki Dolne (oraz Wyżynę Wańkowej, czyli północną część Gór Sanocko-Turczańskich). Natomiast w rozumieniu turystycznym Bieszczadami zwie się góry na południe od linii kolejowej, przy czym północną część tak rozumianych Bieszczadów nazywa się Przedgórzem Bieszczadzkim.

Pasma górskie

Pasma graniczne – ciągnie się od Przełęczy Łupkowskiej długim i krętym grzbietem po Przełęcz Użocką. Granią tego pasma biegnie granica ze Słowacją, a od szczytu Krzemieniec na wschód z Ukrainą. Jednocześnie przez to pasmo przebiega dział wód oddzielający zlewiska Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego.

Pasma Połonin – najwyższe i najbardziej popularne wśród turystów pasmo obejmujące od zachodu kolejno: Połoninę Wetlińską, Połoninę Caryńską, Bukowe Berdo, gniazdo Tarnicy i Połoninę Bukowską. Wysokość szczytów w tym rejonie rośnie w miarę przesuwania się na wschód – zwieńczone najwyższym szczytem polskich Bieszczad – Tarnicą.

Wysoki Dział – rozciągający się pomiędzy Komańczą a Cisną, a dokładniej między dolinami rzek: Osławica, Solinka i potoku Hoczewka. W południowo-wschodniej części pojedyncze szczyty pasma przekraczają 1000 m n.p.m., a w rejonie Chryszczatej znajduje się rezerwat przyrody Zwieżło gdzie w wyniku osuwiska powstały Jeziorka Duszatyńskie.

Pasma Łopiennika i Durnej – ciągnące się od przełęczy, po której biegnie droga Cisna – Jabłonki, po Dołżyce, do którego także zaliczany jest maszyn Falowej. Ponadto niektórzy zaliczają do Bieszczad Pasma Otryt z najwyższym szczytem Trohańcem, znajdujące się między dolinami Sanu i potoku Głuchy.

Geologia

Głównym warunkiem decydującym o morfologii Bieszczadów jest różna odporność materiału skalnego na wietrzenie. Grzbiety pasm górskich w Bieszczadach zbudowane są najczęściej z twardszych piaskowców, natomiast w dolinach przeważają szybciej wietrzejące, bardziej miękkie łupki.

Bieszczady zbudowane są ze skał osadowych, łupków ilastych i marglistych oraz piaskowców, które określane są ogólnie fliszem karpackim. Osady te utworzone zostały w okresie kredy do starszego trzeciorzędu (paleogenu), a następnie wypiętrzone i sfałdowane w okresie młodszego trzeciorzędu (neogenu). Najstarszymi utworami geologicznymi obszaru Bieszczadów są tzw. wkładki skał dolnokredowych znajdujących się w okolicach Baligrodu, Wetliny i Ustrzyk Górnych jak również łupki i piaskowce górnej kredy zwane piaskowcami inoceramowymi. Najwyższe szczyty Bieszczadów zbudowane są głównie z piaskowców i łupków krośnieńskich, które zawierają blisko 40% węglanu wapnia. Obniżenia terenu i dna dolin rzecznych zajmują utwory aluwialne i deluwialne. Badania szlifów skalnych wykazały, że większość skał w tym m.in. piaskowce krośnieńskie zawierają znaczne ilości minerałów stanowiących naturalne źródło wielu składników pokarmowych dla roślin w tym: biotyt, ortoklaz i muskowit – szczególnie bogate w potas. Natomiast w skałach tych nie stwierdzono minerałów zawierających związki fosforowe.

W ścisłym związku pomiędzy podłożem skalnym i czynnikami klimatycznymi rozwijają się gleby w Bieszczadach, które na swojej powierzchni zostały silnie odwapnione i posiadają odczyn kwaśny. Nieznacznie ilości wapnia znajdują się w glebach aluwialnych i deluwialnych, zalegających doliny rzeczne i zagłębienia terenu. Przeważającymi glebami w Bieszczadach są gleby brunatne i brunatne kwaśne, a niezmiernie rzadko występują gleby bielcowe, jedynie w okolicach Baligrodu.

Hydrografia

W wyniku tego w Bieszczadach wykształcił się specyficzny układ sieci rzek i sieci grzbietów zwany często kratownicowym lub też rusztowym, ponieważ przypominają kratownicę albo ruszt, gdy patrzeć na nie z lotu ptaka. W górnych swych biegach, rzeki płyną równolegle do grzbietów górskich, aby następnie w swych środkowych odcinkach zmienić nagle kierunek na prawie północny, przecinając w ten sposób, prawie poprzecznie pasma i masywy górskie, tworząc przełomy rzeczne.

Przełomy tworzą rzeki: Solinka koło Buka, Wetlina koło Kalnicy, Górna Solinka koło Moczarnego, San w okolicach Otrytu, a na szczególną uwagę zasługuje przełom Prowczy – Nasiczniańskiego Potoku, który oddziela Połoniny Wetlińską od Caryńskiej.

Klimat

Klimat Bieszczadów jest zróżnicowany, ponieważ leżą one na granicy dwóch krain klimatycznych, gdzie stosunki termiczne, wilgotnościowe i ilość opadów atmosferycznych różnią się znacznie. I tak np. w Sanoku, położonym na północ od pasm bieszczadzkich, średnia roczna opadów atmosferycznych przekracza 800 mm, a średnia roczna temperatura wynosi 7,5 stopnia Celsjusza. Natomiast już na południe od Przełęczy Użockiej suma rocznych opadów wynosi ok. 600 mm, a średnia roczna temperatura powietrza waha się w granicach 9,5 stopnia Celsjusza. Decydującym czynnikiem klimatycznym wpływającym na południową część Bieszczadów jest klimat Niżu Węgierskiego, charakteryzujący się zmniejszoną ilością opadów atmosferycznych, przekraczających tylko nieznacznie 1000 mm, wysoką temperaturą i małą wilgotnością powietrza. Głównymi oznakami wpływu klimatu Niżu Węgierskiego w południowej części Bieszczadów jest uprawa na znacznych obszarach winorośli właściwej, a także brak w składzie drzewostanów jodły i świerka, które do prawidłowej wegetacji i rozwoju wymagają znacznej wilgotności gleby i powietrza.

Roczna suma opadów w Bieszczadach waha się w granicach od ok. 800 do ok. 1200 mm. Na wysokości ponad 550 m n.p.m. opady te przekraczają 1000 mm rocznie, a na najwyższych szczytach przekraczają nawet 1200 mm rocznie. Najobfitsze opady występują w okresie letnim, w miesiącach czerwcu i lipcu, najmniejsze w okresie zimowym. W przeciwieństwie do pozostałego regionu Karpat, Bieszczady odznaczają się większymi jesiennymi niż wiosennymi opadami atmosferycznymi. Wiatry najczęściej notuje się w Bieszczadach o kierunku południkowym, znacznie częściej południowe niż północne. Największe prędkości osiągają one w półroczu zimowym (w Ustrzykach Górnych rzędu 4,5 m/s, znacznie więcej w partiach szczytowych). Wiatry halne wieją średnio przez 14 dni w roku w Ustrzykach Górnych, a przez 4 dni w Komańczy. Towarzyszy im gwałtowny wzrost temperatury przy jednoczesnym zmniejszeniu wilgotności powietrza, co powoduje odwilż i szybkie topnienie śniegu.

Lokalny mikroklimat odnotowuje się w kotlinie Cisnej, charakteryzuje się on większą ilością opadów, niższą przeciętną temperaturą oraz dłuższym zaleganiem pokrywy śnieżnej. Natomiast okolice Chmielu i Dwernika wyróżniają się wyższą średnią temperaturą, nieco mniejszymi opadami i wyjątkowo ciepłym mikroklimatem. W styczniu i w lutym występuje zjawisko inwersji temperatury, wskutek czego powietrze w wyższych partiach staje się bardzo przejrzyste, dzięki czemu z bieszczadzkich szczytów można podziwiać m.in. Tatry odległe o ponad 130 km.

Historia

W czasie oraz po II wojnie światowej polskie Bieszczady były areną walk między wojskami niemieckimi, oddziałami słowackimi, Armią Czerwoną oraz UPA a polskim podziemiem niepodległościowym (AK – NSZ) a następnie Wojskami Ochrony Pogranicza, funkcjonariuszami Urzędu Bezpieczeństwa i innymi organami władzy państwowej polskimi i radzieckimi. Działały tu m.in. oddziały partyzanckie Adama Winogrodzkiego, Józefa Pawłusiewicza, Mikołaja Kunickiego i Antoniego Żubryda. Od wiosny 1943 roku (w konsekwencji tzw. rzezi wołyńskiej) nasiliły się pierwsze walki polskiego podziemia (głównie AK) ze zbrojnym ramieniem Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów – UPA. Dopuszczono się wówczas mordów na ludności cywilnej, grabienia wsi, porywania mieszkańców. Początkowo UPA odnosiła sukcesy, działając z pomocą ludności ukraińskiej. W roku 1945 rozpoczęto wysiedlanie ludności ukraińskiej do ZSRR. Akcja ta trwała do 1946. Po akcji w Jabłonkach, w czasie której zginął gen. Karol Świerczewski, były dowódca Ludowego Wojska Polskiego. To wydarzenie posłużyło władzom polskim jako pretekst do podjęcia zdecydowanych kroków, mające na celu zakończenie walk w południowo-wschodnich rejonach Polski, m.in. Akcję "Wisła", którą przeprowadził gen. Stefan Mossor. W jej konsekwencji na Ziemię Odzyskane przesiedlono ok. 150 tys. ludzi. Bieszczady opustoszały niemal całkowicie. Akcję osiedleńczą podjęto dopiero w latach 60. XX wieku.

W latach 1974–1989 prowadzono zagospodarowanie Bieszczadów, w ramach akcji Związku Harcerstwa Polskiego pod kryptonimem "Operacja Bieszczady-40" (w zamierzeniu akcja miała uświetnić 40-lecie Polski Ludowej w 1984 roku). Kontynuacją Operacji od 1990 roku była "Harcerska Służba Bieszczadom", a następnie "Bieszczadzka Akcja Letnia".

Bieszczady Wschodnie (521.13) – pasmo górskie w Karpatach, część tzw. pasma Beskidów Lesistych. Rozciąga się od Przełęczy Użockiej (853 m n.p.m.) na zachodzie do Przełęczy Wyszowskiej na wschodzie, leżą w całości na terytorium Ukrainy. Najwyższym szczytem jest Pikuj (1405 m n.p.m.), który jest jednocześnie najwyższym szczytem całych Bieszczadów.

Pikuj 1.405 m npm

Widok z Osadzkiego Wierchu na Smerek górujący nad
Przełęczą Orłowicza

Jezioro Solińskie z Polańczyka

Kościół Nawiedzenia NMP w Lesku, najstarsza świątynia polskich Bieszczadów z roku 1539 fundacji Piotra Kmity

Ustrzyki Górne

Widok na Przełęcz Użocką z punktu widokowego po polskiej stronie

**Grobowiec Stroińskich
„Grób Hrabiny”
na cmentarzu w Siankach**

Bieszczadzki Park Narodowy, utworzony w 1973 r., jest jednym z 23 parków narodowych na terenie Polski w Euroregionie Karpackim.

Bieszczadzki Park Narodowy

rezerwat biosfery UNESCO

Położenie	woj. podkarpackie, pow. Bieszczadzki
Data utworzenia	1973
Powierzchnia - leśna - uprawna - wodna	292,02 km ² 247,24 km ² 21,12 km ² 0,76 km ²
Pow. ochrony - ścisłej - częściowej	184,25 km ² 107,77 km ²
Długość szlaków turystycznych	206 km
Liczba odwiedzających rocznie	1 000 000.
Siedziba	Ustrzyki Górne

Historia

BPN jest trzecim co do wielkości parkiem narodowym na terenie Polski. W chwili utworzenia w 1973 obejmował masyw Tarnicy, Krzemienia i Halicza, oraz podszczytowe partie Połoniny Caryńskiej o powierzchni zaledwie 59,55 km². Obszar parku był powiększany czterokrotnie w latach 1989, 1991, 1996 oraz 1999. Jednakże pojęcie "park narodowy" znane jest w polskich Bieszczadach znacznie wcześniej niż 1973 rok. Otóż od lat 50. XX-wieku połoniny znajdowały się w zarządzie dyrektora Tatrzańskiego Parku Narodowego. Było to związane z poszukiwaniem nowych pastwisk dla podhalańskich owiec, którym ochrona ścisła łąk w TPN zabroniła wstępu na hale tatrzańskie. Obecnie w granicach BPN znajduje się ogromna część tzw. polskich Bieszczadów Wysokich, a także kilka enklaw, z największą w dolinie górnego Sanu, gdzie Park przejął po kombinacie Igloopol łąki i nieużytki. W 1992 stał się częścią Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie".

Budowa geologiczna

Bieszczadzki Park Narodowy jest położony w Karpatach Zewnętrznych zbudowanych z utworów fliszowych należących do dwóch jednostek strukturalnych – płaszczowiny dukielskiej i płaszczowiny śląskiej (Ślącza 1970, Żytko i in. 1973, Tokarski 1975). Jednostki te są zbudowane z naprzemianległych ławic skał osadowych o dużym zróżnicowaniu frakcjonalnym.

Płaszczowina dukielska zbudowana z łusek: Wielkiej Rawki, Paprotnej, Borsuka i synkliny Moczarnego. W jej skład wchodzi:

- warstwy łupkowskie (późna kreda) składające się z kompleksu łupkowo-piaskowcowego z przewagą łupków ilastych,
- warstwy ciśnieńskie (późna kreda – paleocen) składające się głównie z gruboławicowych piaskowców,
- warstwy Majdanu (paleocen) zbudowane z ciemnoszarych i czarnych łupków z wkładkami łupków szarozielonych oraz margli syderytycznych i fukoidowych,
- warstwy hieroglifowe (eocen) podobne do warstw hieroglifowych płaszczowiny śląskiej.

Płaszczowina śląska tektonicznie dzieli się na mniejsze jednostki -przeddukielską oraz centralną depresję karpacką, którą tworzy antyklina Bukowego Berda, synklina Magurki – Stołów, antyklina Suchych Rzek i synklina brzeżna.

Płaszczowinę śląską tworzą:

- warstwy hieroglifowe (eocen) tworzące kompleks cienkoławicowego fliszu składającego się z zielonych łupków ilastych oraz z zielonych i szarych drobnoziarnistych piaskowców,
- warstwy menilitowe (wczesny eocen) zbudowane z twardych czarnych i brunatnych łupków menilitowych z wkładkami ciemnoszarych i czarnych piaskowców z muskowitem,
- warstwy przejściowe (oligocen) utworzone są z kompleksu szarych, oliwkowych lub czarnych łupków ilasto–marglistych przeławicowanych drobnoziarnistymi piaskowcami, szarych i czarnych mułowców, szarżółtych dolomitów żelazistych,
- dolne warstwy krośnieńskie (oligocen) utworzone są z kompleksu szarych średnio- i gruboziarnistych piaskowców otryckich z zespołem cienkoławicowych skał łupkowych ilasto marglistych.

Flora BdPN

Roślinność stanowi ok. 780 gatunków roślin naczyniowych, 250 gatunków mchów, 500 gatunków porostów i 1000 gatunków grzybów. Około 30 to endemiczne gatunki wschodniokarpackie, np. tojad wschodniokarpacki i tauryjski, goździk kartuzek, goździk skalny, lepnica karpacka, pszeniec biały.

Fauna BdPN

Spośród 230 gatunków kręgowców, w parku można spotkać takie zwierzęta jak:

jeleń

żubr

ryś

żmija

żbik

sarna

dzik

niedźwiedź brunatny

wilk

orzeł przedni

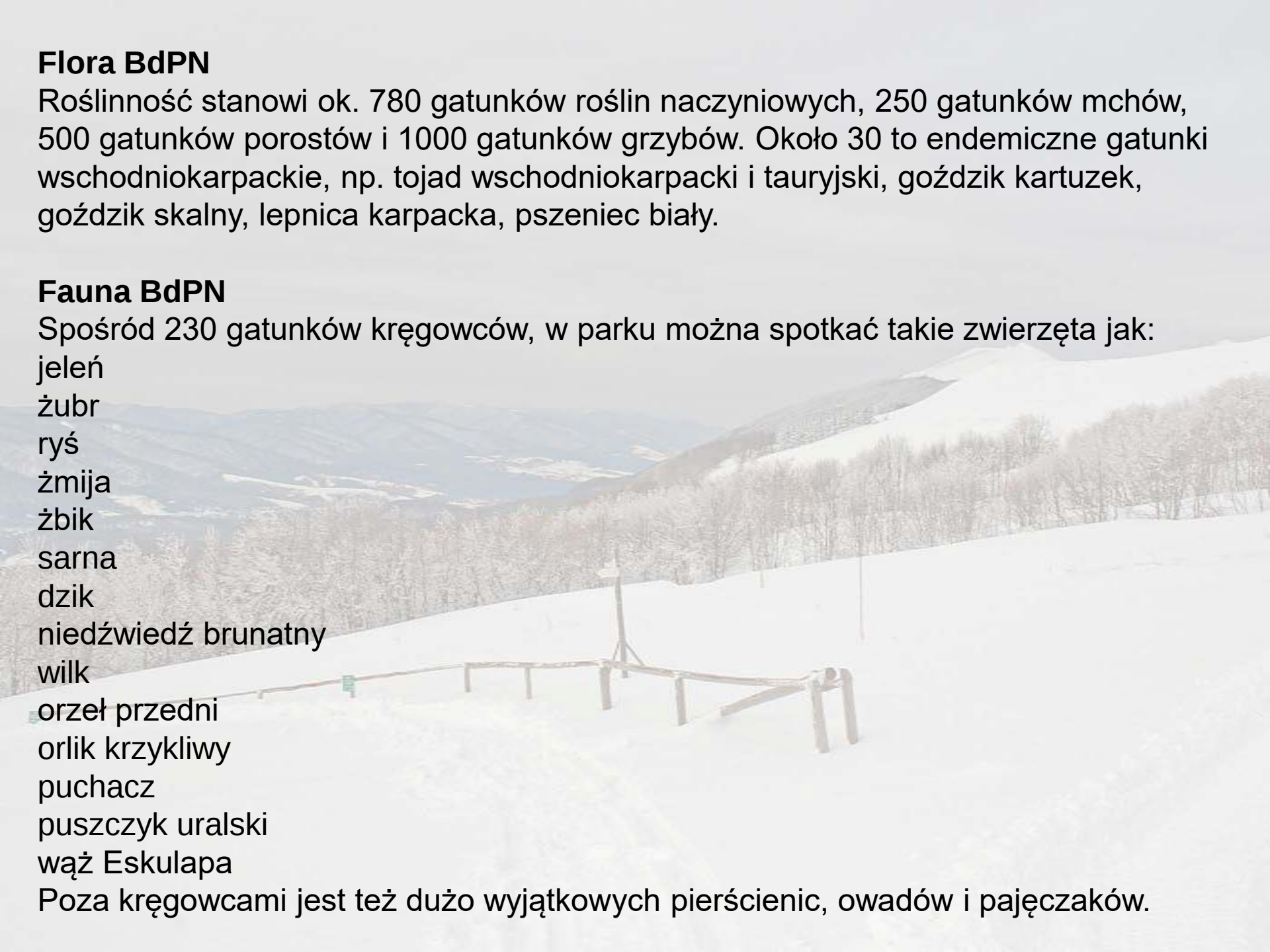
orlik krzykliwy

puchacz

puszczyk uralski

wąż Eskulapa

Poza kręgowcami jest też dużo wyjątkowych pierścienic, owadów i pajęczaków.

Klimat

BdPN leży na granicy dwóch pięter klimatycznych:

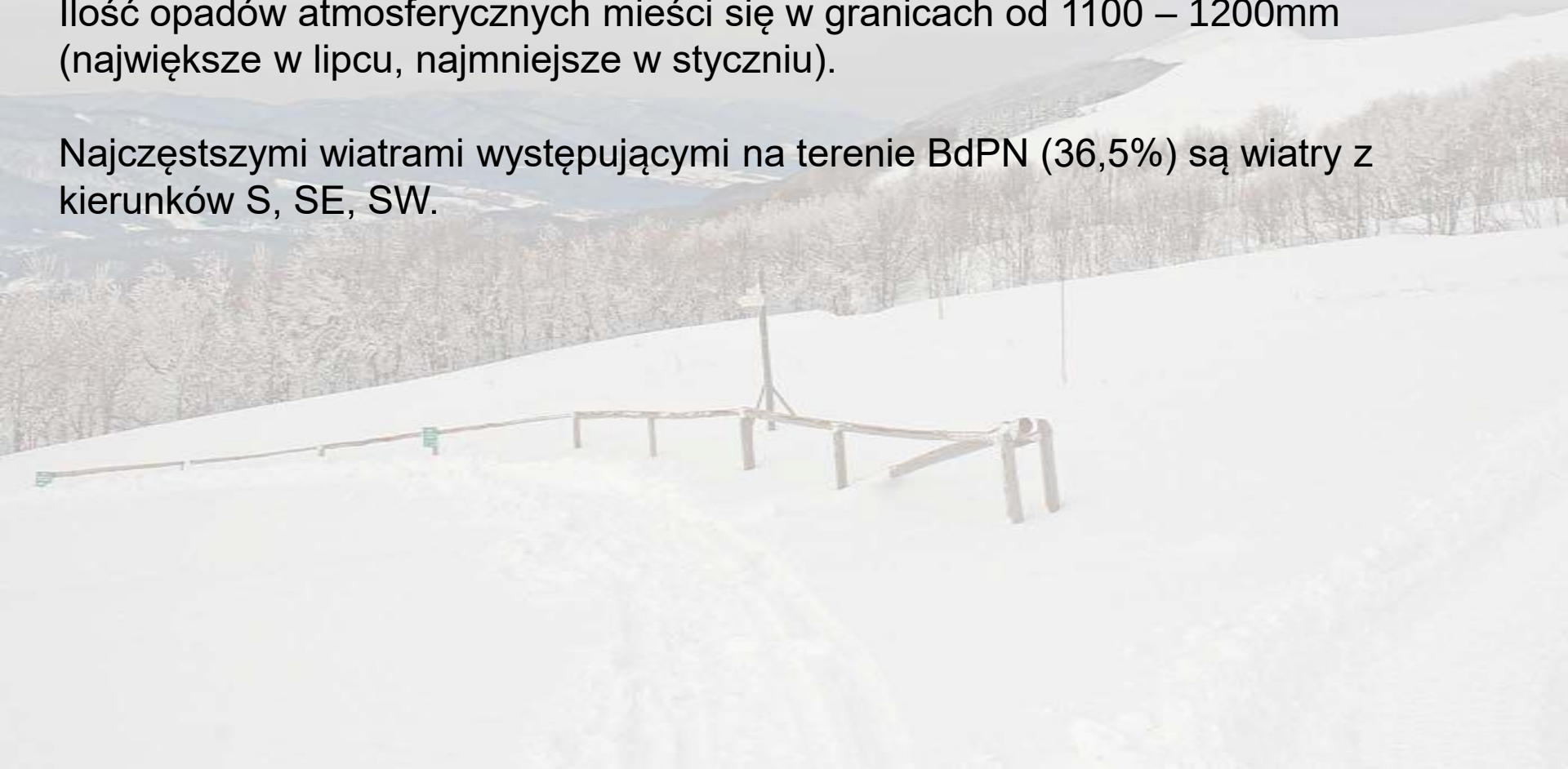
piętra umiarkowanie chłodnego (650 – 1075 m n.p.m.)

piętra chłodnego (powyżej 1075 m n.p.m.)

Średnia temperatura roczna wynosi od 2°C do 4°C, a w okolicy szczytów nawet poniżej 20C (miesiąc najcieplejszy – lipiec, miesiąc najchłodniejszy – luty).

Ilość opadów atmosferycznych mieści się w granicach od 1100 – 1200mm (największe w lipcu, najmniejsze w styczniu).

Najczęstszymi wiatrami występującymi na terenie BdPN (36,5%) są wiatry z kierunków S, SE, SW.

Piętrowy układ roślinności

W Bieszczadach podobnie jak i w innych górach, roślinność zmienia się piętrowo od podnóży do szczytów. Układ taki pozostaje w ścisłej zależności od zmiennych warunków klimatycznych zachodzących w poszczególnych piętrach. W wyższych partiach szczytów temperatura powietrza jest niższa, zwiększa się ilość opadów atmosferycznych, przez dłuższy czas występują spóźnione przymrozki wiosenne i wczesne przymrozki jesienne, jest grubsza i dłużej zalegająca pokrywa śnieżna, a tym samym okres wegetacyjny jest znacznie krótszy. Klimat w szczytowej partii gór ma również przemożny i decydujący wpływ na intensywność procesu wietrzenia skał i formowania się gleb. W ostrym, zimnym klimacie wysokich gór, wszelkie procesy ulegają spowolnieniu. Gleby są tam płytkie i kamieniste, a miejscami jak np. na Tarnicy widoczne są gołoborza. Zmiana szaty roślinnej w kierunku pionowym sprawia, że co kilkaset metrów w górę zmienia się także jej skład florystyczny. W zależności od wysokości nad poziomem morza, warunków glebowych, klimatycznych, nasłonecznienia stoków i warunków glebowych, widoczne są piętra roślinności.

Bieszczady z racji swojego położenia geograficznego i specyficznych stosunków florystycznych posiadają swoisty układ pięter roślinnych, inny niż Karpat Wschodnich, Tatr czy też Alp. W wysokich pasmach karpackich jak np. Babiej Górze czy też w Tatrach wyróżnia się 5-6 pięter roślinnych, a mianowicie:

- piętro pogórza – do ok. 500 m,
- piętro regła dolnego – pomiędzy 500, a 1200 m,
- piętro regła górnego – pomiędzy 1200, a 1600 m,
- piętro subalpejskie – pomiędzy 1600, a 1800 m,
- piętro alpejskie – pomiędzy 1800, a ok. 2300 m,
- piętro subniwalne – powyżej 2300 m.

Natomiast w Bieszczadach rozróżnia się 3 piętra roślinne:

- piętro pogórza – do 500 m,
- piętro regła dolnego- pomiędzy 500, a 1150 m,
- piętro połonin – powyżej 1150 m.

Górna granica lasy przebiega na wysokości 1150 m npm.

Dane teleadresowe

Bieszczadzki Park Narodowy

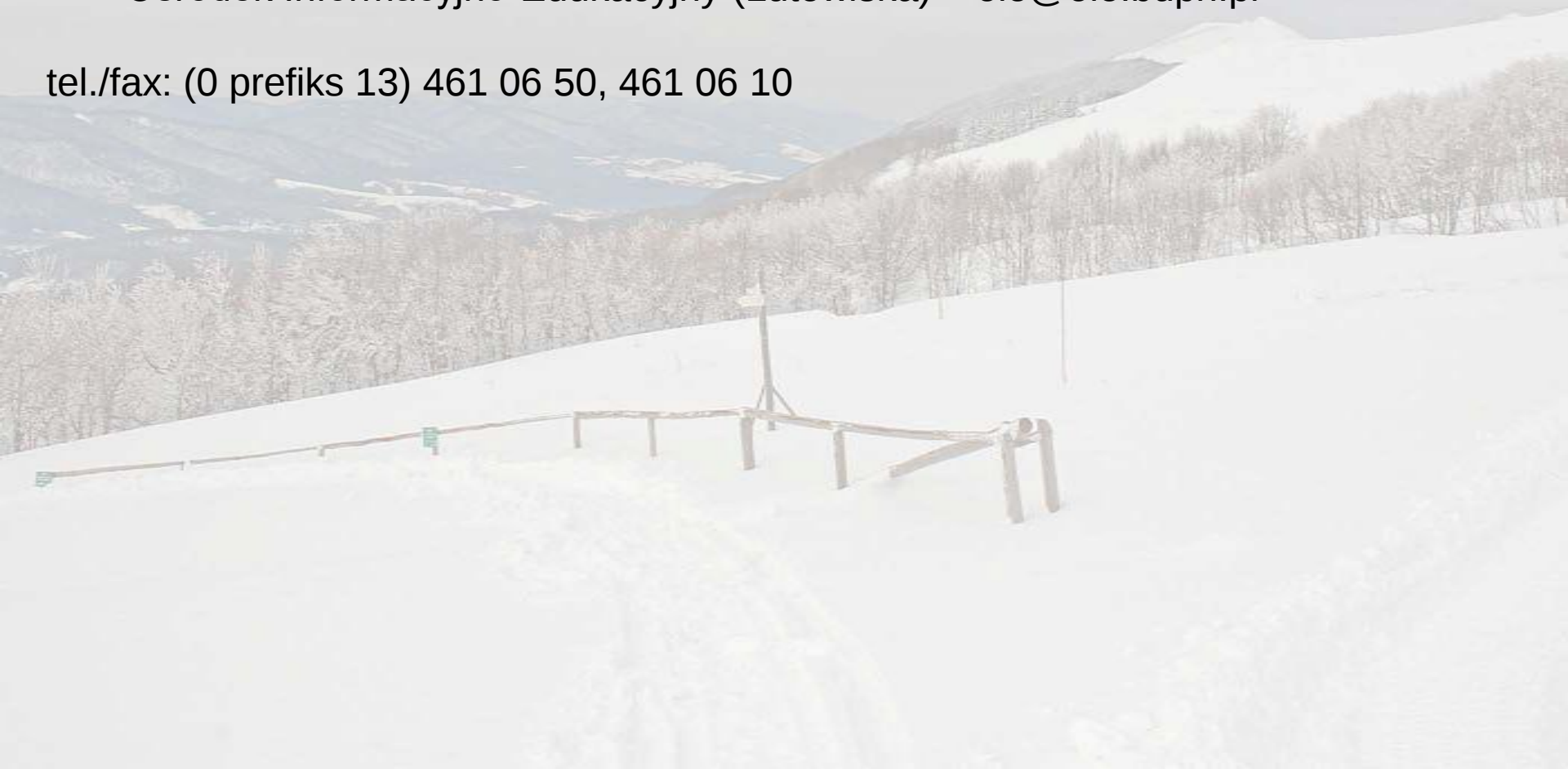
38-714 Ustrzyki Górne 19

e-mail:

Dyrekcja BPN (Ustrzyki Górne) – dyrektor@oie.bdpn.pl

Ośrodek Informacyjno-Edukacyjny (Lutowiska) – oie@oie.bdpn.pl

tel./fax: (0 prefiks 13) 461 06 50, 461 06 10

Tarnica

Połonina Caryńska

Krzemień

Zbiornik Soliński (tzw. **Jezioro Solińskie**) – jezioro zaporowe (zbiornik retencyjny) położone w województwie podkarpackim w pobliżu miejscowości Solina. Dawna wieś Solina znajduje się na dnie obecnego jeziora. Zostało ono utworzone w 1968 roku poprzez spiętrzenie wód Sanu i Solinki przez zaporę, która ma 81,8 m wysokości (najwyższa w Polsce) i 664 m długości.

Zbiornik ma powierzchnię ok. 22 km² i największą w Polsce pojemność (472 mln m³). Maksymalna głębokość zbiornika to 60 m przy zaporze. Poniżej zapory znajduje się elektrownia wodna o mocy 200 MW.

W wodach tego jeziora występuje duża różnorodność gatunków ryb, głównie sandacze oraz okonie, ale również duże okazy boleni, leszczy i płoci. Na całym jeziorze obowiązuje strefa ciszy (zakaz używania silników spalinowych). Jego szczególną cechą (w porównaniu z akwenami nizinnymi) spowodowaną wpływem wysokich brzegów jest zmienność i nieprzewidywalność wiatrów. Jezioro ma bardzo rozwiniętą linię brzegową (ok. 166 km przy średnim stanie wody), z licznie występującymi zatoczkami – ujściami strumieni. Większość nadających się do cumowania miejsc jest jednak błotnista (ze względu na wahania lustra wody) lub kamienista. Poza okolicami Polańczyka na jeziorze znajduje się tylko kilka dostępnych przystani o bardzo ograniczonej infrastrukturze. Jezioro Solińskie jest jednak dość popularne wśród żeglarzy i kajakarzy, ze względu na walory krajobrazowe i mniej "skomercjalizowany" charakter niż np. Kraina Wielkich Jezior Mazurskich.

Rok budowy	1968
Rzeka	San
Miasto	Lesko
Województwo	podkarpackie
Typ zapory	ciężka
Uszczelnienie	-
Podłoże	skała
Wysokość zapory H [m]	82
Długość zapory L [m]	646
Objętość zapory V [tys.m³]	768
Pojemność zbiornika [mln. m³]	474,00
Pojemność zbiornika [tys. m³]	474 000
Powierzchnia zbiornika [tys.m²]	22 000
Długość zbiornika [km]	24
Przeznaczenie	zabezpieczenie przeciwpowodziowe, hydroenergetyka, rekreacja
Zlewnia [km²]	1 189
Upust [m³/s]	1 716
Typ upustu	z zamknięciami
Właściciel	ZEW Solina-Myczkowce S.A
Projektant	"Energoprojekt" Warszawa
Wykonawca	"Hydrobudowa 10"
Uwagi	-

Kościół w Polańczyku

Zabytkowy kościół Sanktuarium Matki Bożej Pięknego Miłości (dawniej cerkiew - obecnie kościół parafialny w Polańczyku) wzniesiony został w 1907 r., plebania pochodzi z tego samego okresu natomiast kaplicę wzniesiono w roku 1909.

W kościele znajduje się cudowna ikona Matki Boskiej z Dzieciątkiem zw. Matką Boską Łopieńską pochodząca z 1 poł. XVII w. przeniesiona tu z cerkwi w Łopience w 1949 r.

W dniu 11.września 1999 roku odbyła się uroczystość Koronacji Obrazu. Korony Poświęcił Papież Jan Paweł II w czasie pielgrzymki do Polski.

Jeziorka Duszatyńskie – nazwa dwóch, a w przeszłości trzech, jezior osuwiskowych znajdujących się na zachodnich zboczach Chryszczatej w pobliżu wsi Duszatyn, jedna z większych osobliwości przyrodniczych Bieszczadów. Powstały w 1907 r. wskutek zatamowania odpływu potoku Olchowatego (dopływ Osławy) przez masy ziemi i skał, które osunęły się po ulewnych deszczach ze zbocza góry. Osuwisko to uznawane jest za największe rozpoznane w Karpatach, szacuje się, że przemieszczeniu uległo ponad 10-12 mln m³ ziemi. W latach 20. XX w. powierzchnia zbiorników była dwukrotnie większa, ulegały jednak stopniowemu zamulaniu przez wpływające potoczki. Istniało jeszcze trzecie jeziorko, które całkowicie zanikło. W toni wodnej można zauważyć korzenie i kikuty pni drzew, zniszczonych przez osuwisko i zalanych przez wody potoku. Powyżej zbiorników można dostrzec wyraźne, choć już zarośnięte lasem, ślady potężnej rynny osuwiskowej. W 1957 r. teren ten uznano za obszar chroniony, tworząc rezerwat przyrody "Zwierzło" o powierzchni 1,74 ha.

Jezioro Górne

Jeziorko Dolne

Bieszczadzka Kolejka Leśna – kolej wąskotorowa w Bieszczadach. Powstała przed I wojną światową. Od kilku lat infrastruktura kolejki jest odbudowywana w celach turystycznych. Aktualnie czynny jest odcinek z Woli Michowej do Przysłupia. Pociągi zatrzymują się na stacjach Wola Michowa, Balnica, Majdan, Cisna, Dołżyca, Przysłup.

Budowa

W roku 1890 rozpoczęto budowę linii kolejki wąskotorowej z Cisnej do Nowego Łupkowa. Linia ta miała ułatwić eksploatację największego bogactwa Bieszczadów jakim są lasy. Projektantem kolejki był polski inżynier Albin Zazula. Większość prac przy budowie linii kolejowej wykonywano ręcznie, bez pomocy urządzeń technicznych. Główny szlak poprowadzono wzdłuż doliny rzeki Solinki. Tory o rozstawie 760 mm zostały wówczas ułożone na dębowych podkładach. Do budowy mostów, przepustów, wiaduktów oraz murów oporowych, które służą również obecnie sprowadzono wykwalifikowanych kamieniarzy z Włoch. Niektórzy z włoskich kamieniarzy pozostali w Bieszczadach na stałe po zakończeniu prac budowlanych jak np. rodzina Meinardich. W roku 1895 odbyła się uroczystość uruchomienia kolejki. Przy linii kolejowej zaczęły powstawać tartaki, które ożywiły gospodarczo ten rejon Bieszczadów. W latach 1900-1904 wraz ze wzrostem zapotrzebowania na drewno właściciele kolejki przedłużyli linię kolejową z Cisnej do Beskidu i Kalnicy.

I wojna światowa

W czasie I wojny światowej decyzją Austro-Węgier, wobec niepowodzeń na froncie wschodnim, kolejka została uszkodzona. Wysadzono mosty, rozjazdy, część urządzeń. Po odwrocie armii rosyjskiej w roku 1916 rozpoczęto odbudowę.

BIESZCZADZKA CIUCHCIA ZNOWU W RUCHU

Kiedy w 1994 r. dotychczasowy właściciel - Lasy Państwowe - podjął decyzję o wyłączeniu kolejki z eksploatacji, niemal natychmiast z inicjatywy dyrektora BPN W. Wojciechowskiego, wójta gminy Cisna T. Wrony i nadleśniczego z Cisnej S. Wermińskiego powstała Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej, stawiająca sobie za cel ponowne uruchomienie "ciuchci" - jednej z największych przecież atrakcji turystycznych Bieszczadów.

Po trzyletnich staraniach o fundusze na remont zapuszczonych torowisk i taboru cel częściowo osiągnięto. W 1997 r. ruszyły znowu pociągi, na razie na trasie Majdan - Przysłop z przystankami w Cisnej i Dołżycy. Tym razem wyłącznie na potrzeby turystów. Kursowały w ciągu dwóch miesięcy wakacyjnych, odjeżdżając z Majdanu o 9 rano i wracając o 11:30 (z półgodzinnym postojem w Przysłupie). Po południu kolejkę uruchamiano na zamówienie. Można też było wynająć drezynę. Przysłop nie jest korzystnym punktem końcowym wycieczki - ani to węzeł szlaków znakowanych, ani znacząca miejscowość wczasowa. Fundacja dąży więc do przedłużenia dopuszczonego do ruchu odcinka do Wetliny. W drugą stronę działa już trasa do Balnicy i Woli Michowej, a w dalszej perspektywie planowany jest odcinek do Łupkowa.

Tunel kolejowy w Łupkowie został oddany do użytku 30 maja 1874 roku.

Budowa tunelu

Budowa Pierwszej Węgiersko-Galicyjskiej Kolei (Erste Ungarisch-Galizische Eisenbahn) łączącej strategiczny obszar Węgier i Galicji - dzisiejszy Budapeszt z Lwowem przez Koszyce i Przemyśl - została zapoczątkowana już w 1868 r. definitywnym wyborem trasy przez przesmyk łupkowski (zamiast Dukielskiego). Prace budowlane rozpoczęto 12.03.1870 r., a pierwszy odcinek Michalany - Humenne został przekazany do eksploatacji 25.12.1871 r. Następny rok okazał się bardzo nieprzychylny dla budowy tunelu łupkowskiego: najpierw na wiosnę doszło do obsunięcia gruntu, potem prace spowalniała epidemia cholery, a warunki geologiczne wymuszały liczne zmiany całego projektu - zmieniono przekrój tunelu. Linia przez tunel łupkowski została przebudowana na dwutorową w roku 1896.

Skrócono długość do połowy oraz konieczne okazało się wzmocnienie jego ścian. Do sierpnia 1872 r. został zbudowany odcinek z Humennego aż do tunelu, w grudniu 1872 r. dobudowano trasę od strony północnej z Komańczy do Łupkowa. Ruch pociągów z Węgier w stronę tunelu rozpoczęto 12.06.1873 r., ale na skutek nieukończenia budowy tunelu przesyłki nadal transportowano za pomocą wozów na galicyjską stronę kolei, do Łupkowa. Finansowe kłopoty spółki spowodowane wspomnianymi komplikacjami spowodowały opóźnienie budowy całej kolei, którą ostatecznie zakończono oddaniem do użytku tunelu łupkowskiego 30.05.1874 r. Linia była jednotorowa aż do roku 1896, kiedy ułożono w tunelu drugi tor. Długość odcinka między stacjami Medzilaborce i Łupków wynosi 15,613 km, z czego 14,547 km znajduje się na terenie Słowacji, gdzie maksymalne nachylenie wynosi 26%, a najmniejszy łuk ma po rekonstrukcji promień 250 m (przedtem 200 m). Łupkowski tunel leży na wysokości 655 m n.p.m., ma 416 m długości (z czego 234 m na terenie Słowacji) z maksymalnym wzniesieniem wynoszącym 22%, po polskiej stronie nachylenie wynosi 24%, a po dalszych ok. 400 metrach za granicą linia opada spadkiem o wartości 18% do pobliskiej stacji Łupków.

Ruch pociągów

Obecnie przez tunel w obie strony przejeżdża po kilka pociągów towarowych dziennie. W okresie wakacyjnym kursują również pociągi pasażerskie na trasie Medzilaborce-Łupków-Zagórz. W lecie 2009 planowane jest uruchomienie pociągu pancernego z Zagórza do Medzilaborzec jako atrakcji turystycznej.

1946

ПОДПИСАНО
ПРОЕКТОМ
СПЕЦИАЛЬНЫМ
ПРОЕКТОМ

113

Korekta granicy ze Związkiem Radzieckim w 1951

Była to największa w historii powojennej Polski i jedna z największych w historii powojennej Europy korekta graniczna. Dotyczyła wymiany terenów o powierzchni 480 km² (obszar powierzchniowo zbliżony do Warszawy).

ZSRR odstąpił Polsce fragment ówczesnego obwodu drohobyskiego należącego do USRR (obecnie jest to miasto Ustrzyki Dolne (*Устрйки Долишні*) oraz wsie : Czarna (*Чорна*), Lutowska, Krościenko, Bandrów Narodowy, Bystre, Liskowate, wraz z terenami okolicznymi)

Polska odstąpiła ZSRR fragment województwa lubelskiego z miejscowościami Bełz (obecnie *Белз*), Uhnów (*Угнів*), Krystynopol (*Червоноград*), Waręż (*Варяж*), Chorobrow (*Хоробрів*) oraz lewobrzeżną część Sokala – Żwirkę (*Жwirка*), wraz z linią kolejową Rawa Ruska – Krystynopol. Obecnie miasta te znajdują się na terenie rejonu sokalskiego w obwodzie lwowskim (*Сокальський район, Львівська область*).

Wedle postanowień umowy cały majątek nieruchomy (budynki, kołchozy, infrastruktura, linie kolejowe) przechodził wraz z terytorium na rzecz nowego właściciela. Państwo odstępujące nie mogło w związku powyższym rościć żadnych pretensji o rekompensatę. Państwo odstępujące zachowywało prawo do majątku ruchomego (sprzętu rolniczego, taboru kolejowego, inwentarza żywego) pod warunkiem wywiezienia go.

Ludność z żyznych okolic Sokala została pod koniec 1951 roku przesiedlona w Bieszczady w ramach "Akcji H-T". Możliwe, że powodem wymiany były złoża węgla kamiennego na Sokalszczyźnie.

Pierwotnie wymiana miała dotyczyć większego obszaru, Polsce miała przyspaść także miejscowość Niżankowice oraz linia kolejowa Przemysł-Zagórz, w zamian za co ZSRR zażądał dopłaty w złocie. Wobec odmowy strony polskiej dokonano korekty tylko 480 km², a fragment linii kolejowej pozostał na terenie ZSRR (dziś znajduje się na terytorium Ukrainy).

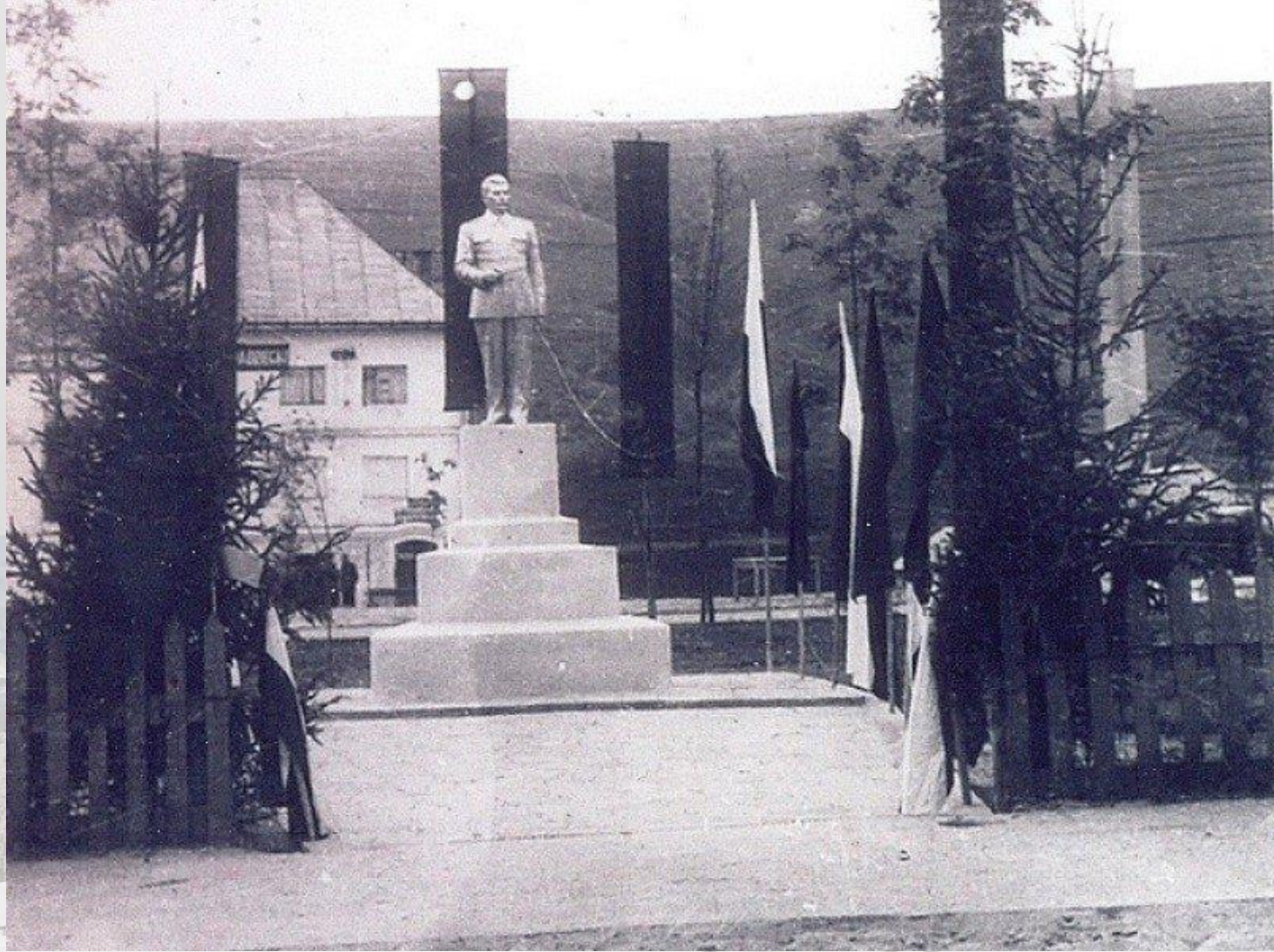
Cisna – pomnik poległych z UPA

28 marca 1947

Luty 2018 – decyzja IPN Rzeszów

Pomnik zostawili Ustrzykom w spadku Sowieci w 1951 r. na mocy układu między Polską a ZSRR oddali część Bieszczadów, a w zamian zabrali bogate w złoża węgla kamiennego tereny nad Bugiem. Stał w centrum miasta, na skwerze naprzeciwko dawnej synagogi, często odbywały się pod nim różne uroczystości. Były kwiaty, płomienne przemówienia, wiersze, pieśni. Razem z cokołem miał ponad dwa metry wysokości. Pomnik Józefa Stalina w Ustrzykach Dolnych stał do 1956 roku. Dzisiaj nie ma zgodności co do tego, czy Stalina wrzucono do rzeki, czy do dołu z wapnem.

Grecy w Bieszczadach

Krościenko

Cerkiew w Krościenku

Węglarze – mielesze

Komańcza

Cerkiew prawosławna

Komańcza – cerkiew grekokatolicka

Komańcza – klasztor sióstr Nazaretanek

W TYM MIEJSCU
MODLIĆ SIĘ
PRACOWAĆ I CIERPIAĆ
IN VINCULIS PRO ECCLESIA
J. EM. KS. KARDYNAŁ
DR STEFAN WYSZYŃSKI
PRYMAS POLSKI

Zmiana nazw miejscowości

1977 – 1981

Niedorzeczności i śmieszności jak:

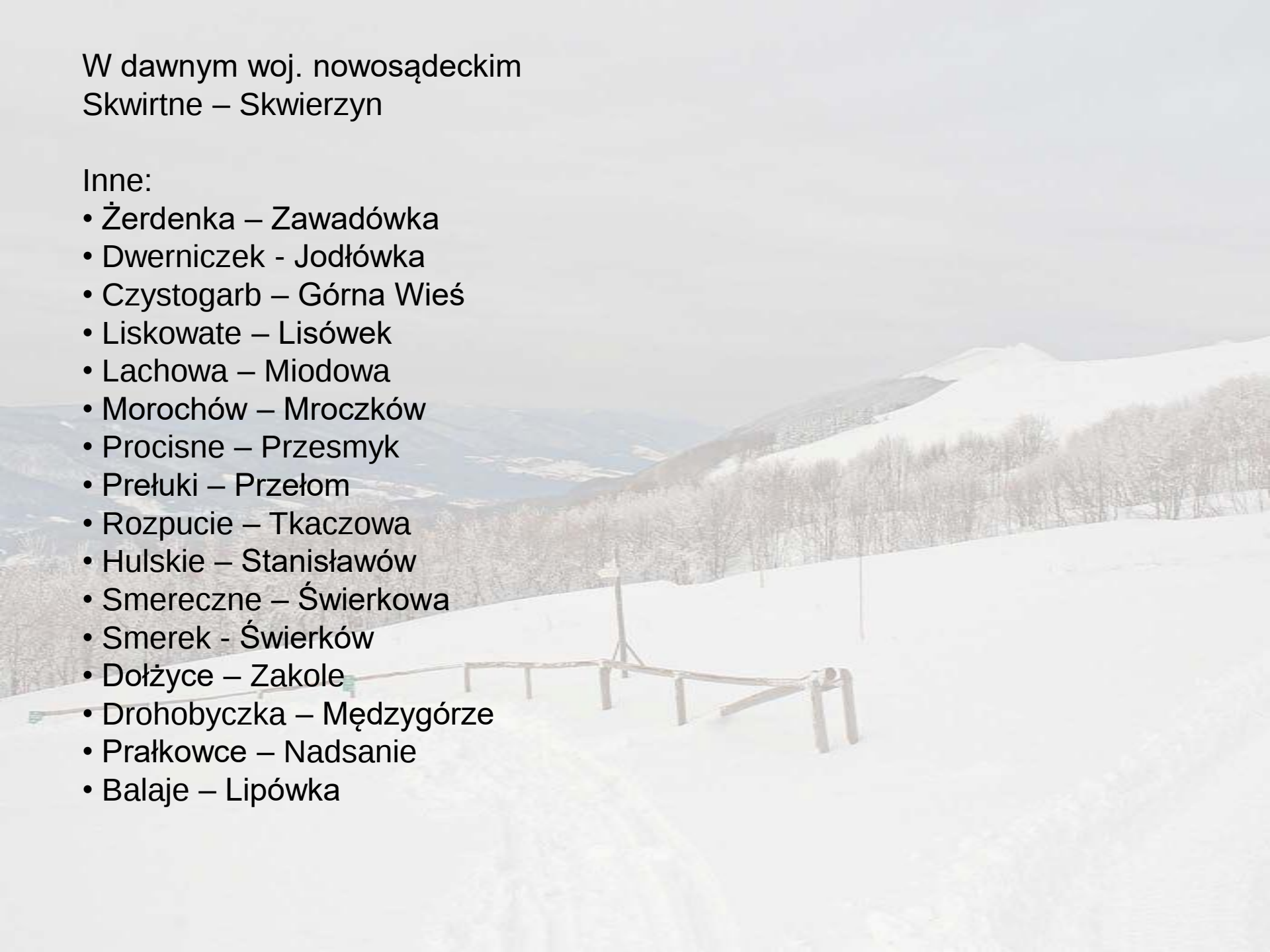
- Dołżyca - Długopole
- Stuposiany na Łukasiewiczze,
- Młodowice na Walterów
- Muczne na Kazimierzowo itd.

Zatem nowe nazwy nijak się mają do tych historycznych. Chociażby sprawa z Mucznem, odzwierciedla sposób myślenia dawnych dygnitarzy i urzędników. W 1974 roku tereny nad Górnym Sanem przejął Urząd Rady Ministrów, w Mucznem urządzono luksusowy rządowy ośrodek myśliwski. Teren był całkowicie zamknięty dla turystów. Ośrodkiem zarządzał płk Kazimierz Doskoczyński. To od jego imienia nadano Mucznemu nową nazwę Kazimierzowo.

W dawnym woj. nowosądeckim Skwirtne – Skwierzyn

Inne:

- Żerdenka – Zawadówka
- Dwerniczek - Jodłówka
- Czystogarb – Górna Wieś
- Liskowate – Lisówek
- Lachowa – Miodowa
- Morochów – Mroczków
- Procisne – Przesmyk
- Prełuki – Przełom
- Rozpucie – Tkaczowa
- Hulskie – Stanisławów
- Smereczne – Świerkowa
- Smerek - Świerków
- Dołżyce – Zakole
- Drohobyczka – Mędzygórze
- Prałkowce – Nadsanie
- Balaje – Lipówka

Bieszczady

w Polsce Ludowej
1944-1989

Więcej o czasach powojennych.

IPN Rzeszów – 2009

BIESZCZADY W PRL-U

Krzysztof Potaczała

BIESZCZADY W PRL-U 2

Krzysztof Potaczała

BIESZCZADY W PRL-U 3

Krzysztof Potaczała

